

illustrare potest, a nullo tamen eorum nisi a solo oculo capi potest. Solus est enim oculus qui capax est [*al. sit*] lucis. Et Filius ergo Dei nascitur ex Virgine, non principaliter soli carni sociatus, sed anima inter carnem Deumque media generatus. Anima ergo media, et in secreta rationabilis spiritus arce Verbum Dei capiente, absque ulla quam suspicaris iniuria, Deus est natus ex Virgine. Et ideo nihil ibi turpe putandum est, ubi sanctificatio spiritus inerat, et anima, quae erat Dei capax, particeps fiebat etiam carnis. Nihil ibi ducas impossibile, ubi aderat virtus Altissimi. Nihil de humana fragilitate cogites, ubi plenitudo inerat divinitatis.¹

S. GAUDENTIUS Brixiensis († 410/411)

TRACTATUS VEL SERMONES

- 775 Sermo III. [...] *Agnus enim perfectus, masculus, inquit, anniculus erit vobis:*² ut nihil mediocre de perfecto sentias, nihil infirmum de masculo, nihil de anniculo semiplenum. Perfectus est, *quia in eo habitavit omnis plenitudo divinitatis corporaliter.*³ Masculus est, quippe quia vir nasci dignatus est ex Virgine, ut sexui utrique consuleret. PL
20, 865
- 776 Sermo VIII. [...] Benedixit ergo quod constituerat a primordio legitimum Christus coniugium, dum pergere ad nuptias non renuit invitatus: et tamen virginitatem docuit esse meliorem, dum magis per eam nasci dignatur. Probavit sanctam Virginem suum esse domicilium Deus, ubi columen pudoris perpetuum servet ingressus, dum sine detrimento integritatis maternae nascitur, sine corruptela conceptus. [...] PL
20, 888
- 777 Sanctus evangelista non absolute ait, *die tertia nuptiae fiebant;* sed coniunctione praeposita loquitur, *et die tertia nuptiae fiebant in Cana Galilaeae: et erat mater Iesu ibi.*⁴ Ubi? Utique apud gentes; nam beatam Mariam constat de gente moabitarum ex matre traxisse originem. *Booz enim genuit Obed ex Ruth,* utique illa muliere moabitide. *Obed autem genuit Iesse: Iesse genuit David regem;*⁵ de cuius semine nascitur Ioseph, cui desponsata virgo Maria (eiusdem quippe tribus, quia aliter non licebat) quae genuit Iesum, qui dici-

¹ CCL XX, 147, 148, 149.

² Exod. XII, 5.

³ Coloss. II, 9.

⁴ Io. II, 1.

⁵ Matth. I, 5.

● PL 21, 319, 330, 344, 376, 377, 386, 603, 625.

■ PL 21, 713, 938. Quoad Comm. in LXXV Davidis psalmos, PL 21, 641, cf. PLS I, 1097.

tur Christus. Ibi ergo erat mater Iesu: *vocatus est autem et Iesus, et discipuli eius ad nuptias.*¹ Magnum mysterium pietatis!

PL
20, 899

Sermo IX. [...] Teneamus ergo gratiam Spiritus sancti, largo munere Sponsi coelestis infusam, ne ad inopiam pristinam revertamur. De qua inopia tunc in aenigmate ait Mater Domini ad eum, *vinum non habent.*² Sed iam quid Dominus ei responderit, attonitis mentibus audiamus. Ait illi Iesus: *Quid mihi et tibi est, mulier? Nondum venit hora mea.* Iuxta intellectus simplicis rationem probare suffecerit, beatam Mariam virginem sexus causa mulierem nuncupatam, sicut in Genesi de Eva scribitur: *Et iniecit Dominus soporem in Adam, et obdormivit: et sumpsit unam de costis eius, et supplevit carnem in loco eius. Et aedificavit Dominus Deus costam, quam sumpsit ab Adam, in mulierem: et utique in virginem figuravit illam, et adduxit eam ad Adam. Et dixit Adam: Hoc nunc os de ossibus meis, et caro de carne mea: haec vocabitur virago, quia de viro suo sumpta est.*³ Sed dicat fortasse aliquis parvae fidei, ac parum prudens, virginem quidem Mariam non ex viro concepisse Christum, sed de Spiritu sancto, ut in Evangelio⁴ ad eam loquitur archangelus Gabriel; nato tamen Christo virginem dici ultra non posse quam constet edidisse partum; et ideo non dixisse Christum: *Quid mihi et tibi est, virgo?* sed *quid mihi et tibi est, mulier?* Audi ergo divinam rationem spei communis, ac vitae. Nascitur Christus non sibi, sed nobis. Nascitur enim qui semper erat: nascitur qui in principio erat et Filius Dei, et Verbum Dei, et Deus. Hic ideo prope finem saeculi ex Virgine natus est, *ut Verbum caro factum habitaret in nobis,*⁵ permanens tamen Deus esse, quod semper. Nascitur autem Filius Dei in homine, ut vel ita conditorem suum intueri caperet mundus: et nascitur de Spiritu sancto ex Virgine, ut hominem, quem de limo terrae plasmaverat, sancto Spiritu ex massa eadem reformaret. Si credimus conceptum Virginis, credere debemus et partum: utrumque impossibile videtur homini, sed est omnipotentiae divinae parvum. Quid enim Deo magnum (ut omittam sublimiora eius opera) qui ex nihilo fecit terram, et de terrae limo carnem, et de carne viri feminam, ita ut *neque pars reliqua terrae aliud esset quam fuerat, neque Adam minus haberet quod Deus abstulerat, neque femina hoc esset tantum quod ex viro sumptum fuerat? Integer Adam ossa sua, et carnem recognoscit in femina,

778

*900

¹ Io. II, 2.

² Io. II, 3.

³ Gen. II, 21-23.

⁴ Lc. I, 35.

⁵ Io. I, 14.

dicens: *Hoc nunc os de ossibus meis, et caro de carne mea;*¹ et tu non vis, ut eum qui haec operatur, integra Virgo filium recognoscat? Qui sine corruptela matris conceptus creditur, cur non etiam sine corruptela editus praesumatur? Incorrupta Virgo peperit, quod intacta Virgo concepit. Integritatem nascendo violare non potuit, qui venerat redintegrare naturam. Cuius facti fidem si quis adhuc terrena cogitatione depressus, sensuque carneo praepeditus, tardiore gradu sequitur, ac de Dei omnipotentia infideli corde cunctatur, discat ex Evangelio Ioannis:² eundem Deum post resurrectionem suam, bis ad Apostolos, ubi erant in domo congregati propter metum iudeorum, clausis utique ianuis introisse: et certo introgressus. Ne autem non in carne vera esse, sed in phantasmate putaretur, manus suas, caeteraque membra Thomae apostolo attrectanda ingerit dubitanti. Similiter et in Evangelio beati Lucae simul discipulis omnibus contestatur ingressus: *Palpate me, et videte, quoniam spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere.*³ O miranda fides! Reseratae non sunt ianuae, et ipse intrinsecus cum vero corpore apostolicis non solum videtur oculis, sed et manibus pertractatur! Veritas mirabilis facti, cuius rationem non nisi sola fides assequitur, omnipotentiam clamat auctoris: nec ideo negabitur factum, quia magnitudinem divini operis pusillitas mentis humanae non tenuerit. Eadem ergo divinitatis virtute per inviolabilem feminam, mundi huius intravit hospitium, claustrum virginei pudoris etiam nascendo conservans, qua et post resurrectionem ianuis obseratis, domum potuit corporeus introire. Illud etiam quaestioni huic solvendae quam maxime congruit, quod Apostolus Christum memorat *editum de muliere, factum sub Lege, ut eos qui sub Lege erant, redimeret.*⁴ Utique ut sic illa, cum Virgo sit, mulier appelletur, veritate sexus, non detrimento integritatis; quomodo Deus Dei Filius ob dispensationem salutis nostrae sub Lege factus esse praedicetur, cum dator ipse sit Legis. Hoc totum pro beatitudine Mariae dixerim, cum illam Christus mulierem nuncupaverit, quae divino partu sic coepit esse mater, ut virgo sacratior permaneret. Quod vero ait: *Quid * mihi et tibi est? Nondum venit hora mea,*⁵ non mihi videtur ista

*901

¹ Gen. II, 23.

² Io. XX, 19 ss.

³ Lc. XXIV, 39.

⁴ Galat. IV, 4.

⁵ Io. II, 4.

gentibus dari non poterat (evangelista testante, *nondum erat Spiritus datus, quia Iesus necdum fuerat glorificatus*),¹ merito tunc inter initia signorum, matri responderit: *Quid mihi et tibi est, mulier? Nondum venit hora mea*; tamquam si diceret: «Quid tam praepropera est tua, o mulier, suggestio, cum hora passionis meae nondum advenit, qua perfectis omnibus vel doctrinae, vel operationum divinarum virtutibus, pro vita credentium mori disposui? Post passionem resurrectionemque meam, cum ad Patrem rediero, tunc eis donabitur vinum Spiritus sancti». Quapropter et ipsa beatissima, agnito responsionis huius profundo mysterio, intellexit, non suggestionem suam praesentem aspernanter acceptam, sed secundum illam spirituales rationem in mysterio tunc dilatam. Caeterum numquam mandaret ministris, *Quodcumque dixerit vobis, facite*,² nisi Spiritu sancto post partum divinum plena, non solum responsionis Christi virtutem cognovisset, verum etiam faciendi ab eo tunc ex aqua vini universum ordinem praevidisset. Quid enim lateret Sapientiae matrem, capacem Dei, aedem dignissimam tantae virtutis?

PL
20, 934

Sermo XIII. [...] Sic ergo coepit esse quod prius non erat, ut non desisteret esse quod erat. Hanc omnipotentiam Filii Dei, et hominis, etiam mater Virgo testatur; quae de Spiritu sancto concipiens, ita Deum et hominem, quem pudico utero gestaverat, edidit, ut apud incorruptam tanti nominis matrem, post divinum partum gloriosior integritas permaneret. Divinum recte diximus partum, quia Deus est iste qui per Virginem natus in carne est; dicente Gabriele archangelo ad eandem: *Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei*.³ Ex quo enim carnem nostrae fragilitatis assumpsit, idem Filius est hominis qui et Dei; quia non alius ex Maria natus est, quam qui per maternas illapsus aures, uterum Virginis oplevit. Sancto videlicet Spiritu ipse formans hominem suum, siquidem *sapientia aedificavit sibi domum*:⁴ habitaculum quippe corporis nostri iam suum, quo habitaculo indutus est; sine ullo damno integritatis maternae, egreditur. Nam beatissima Maria incorruptibilem pariens, et mater, et virgo est.

779

PL
20, 982

Sermo XIX. [...] Duplex est in Christo substantia, una propria, alia nostra iam sua: id est una Dei, alia hominis. Filius enim Dei, ex quo eum illibata Virgo peperit, de Spiritu sancto conceptum, atque hoc genere nascendi *Verbum caro factum est, et habitavit in*

780

¹ Io. VII, 39.² Io. II, 5.³ Lc. I, 35.⁴ Prov. IX, 1.

nobis;¹ idem coepit esse etiam Filius hominis qui in principio erat apud Patrem Filius Dei, utique Deus Verbum.

781 Omnia ergo quaecumque in hac duplici substantia constitutus, vel locutus est, vel fecit, vel pertulit Christus, nunc omnipotentem Dei naturam, nunc infirmam suscepti hominis demonstrabant. Nativitas carnis hominem monstrat; Deum probat inusitatus Virginis partus. PL
20, 983

782 Nam qui prius in imagine, de aqua vinum fecit, cum diceret beatissimae Mariae: *Quid mihi et tibi est, mulier? Nondum venit hora mea*;² ipse post horam Passionis suae, veritatem praemissi aenigmatis eatenus consummavit, ut sane incarnationis aqua vinum fieret Deitatis; quod haeretici adulterantes verbum Dei, adhuc velut aquam vino permiscent, cum totus Dominus Iesus, et quod ex Deo Patre est, et quod ex Virgine matre est, Deus sit unigenitus in gloria Dei Patris: quoniam quidem Deus diminutus non est in homine, sed homo proficit in Deum; ut sicut *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis*,³ ita caro Deus fieret, et habitaret in coelis. PL
20, 990

S. NICETAS Remesianensis⁴ (ca 375 † post 414)

DE SPIRITUS SANCTI POTENTIA

783 5. [...] Audeo dicere, templum ipsum Domini, id est corpus quod accepit ex Virgine, certe ipso Spiritu instructum est. Et dixit Gabriel angelus ad Mariam: *Spiritus sanctus veniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit te; ideoque quod nascetur ex te, de Spiritu sancto est*.⁵ PL
52, 856

EXPLANATIO SYMBOLI

784 3. [...] [Christus Iesus...] propter nostram salutem descendit a Patre de coelis, et simile nobis corpus accepit. Natus ex Spiritu sancto, et Virgine Maria sine ulla viri operatione: corpus ex corpore Spiritus sancti virtute, generatum est; manens Deus, homo factus est, ut hominibus et visui et doctrinae saluti esse posset; quia aliter PL
52, 868

¹ Io. I, 14.

² Io. II, 4.

³ Io. I, 14.

⁴ De Niceta cf. Al 406; PLS III, 188.

⁵ Le. I, 35.

• PL 20, 867, 898, 929, 985, 988, 989, 994.